

Ενημερωτικό Σημείωμα

Ειδική έκθεση του Συνηγόρου ως Εθνικού Μηχανισμού Διερεύνησης Περιστατικών Αυθαιρεσίας για το 2020

Ο Συνήγορος του Πολίτη διαπιστώνει, ότι το 2020 σημειώνεται μια αποφασιστική καμπή για τη διερεύνηση των πειθαρχικών παραπτώματων αστυνομικών ή άλλων οργάνων των σωμάτων ασφαλείας. Η αύξηση των υποθέσεων που υποβάλλονται στον Συνήγορο ως Εθνικό Μηχανισμό Διερεύνησης Περιστατικών Αυθαιρεσίας, συνολικά κατά 26% και από πολίτες σε ποσοστό άνω του 75%, αποτελεί αναγνώριση της καθοριστικής συμβολής της Ανεξάρτητης Αρχής στην διασφάλιση ανεξάρτητων, αμερόληπτων και εναρμονισμένων με τις ουσιαστικές και διαδικαστικές εγγυήσεις πειθαρχικών ερευνών. Η αυξητική τάση σε καταγγελίες ερευνητέων περιστατικών είναι ένα σαφές μήνυμα, ότι μπορεί και πρέπει να υπάρξει αποτελεσματική διερεύνηση για αυθαίρετες συμπεριφορές που πλήττουν τη ζωή, τη σωματική ακεραιότητα και την ασφάλεια των ανθρώπων. Παράλληλα, η νομοθετική ενίσχυση της Ανεξάρτητης Αρχής με θεσμικά εργαλεία επαυξάνει την ουσιαστική δυνατότητα να επιτελέσει την κρίσιμη αυτή αποστολή της για το κράτος δικαίου.

Στην τρίτη κατά σειρά έκθεση του Συνηγόρου του Πολίτη με την ειδική αρμοδιότητα του Εθνικού Μηχανισμού Διερεύνησης Περιστατικών Αυθαιρεσίας, για υπαίτιες πράξεις ή παραλείψεις του ένστολου προσωπικού της Ελληνικής Αστυνομίας, του Λιμενικού Σώματος – Ελληνικής Ακτοφυλακής, του Πυροσβεστικού Σώματος και των υπαλλήλων των Καταστημάτων Κράτησης, ο Συνήγορος αναφέρει ότι το 2020 υποβλήθηκαν συνολικά 263 υποθέσεις (αύξηση κατά 26% από τον προηγούμενο χρόνο), στη συντριπτική τους πλειονότητα από την ΕΛΑΣ (209 υποθέσεις, αύξηση κατά 18%), 53 υποθέσεις από πολίτες (αύξηση κατά 76,6%), 1 υπόθεση από το ΝΣΚ με σχετικό φάκελο από τη Διοίκηση και **καμία υπόθεση από το ΛΣ-ΕΛΑΚΤ ή τη Γενική Γραμματεία Αντεγκληματικής Πολιτικής.**

Ο νόμος ορίζει την υποχρέωση όλων των υπηρεσιών να διαβιβάσουν στον Εθνικό Μηχανισμό Διερεύνησης Περιστατικών Αυθαιρεσίας τις διαταγές διενέργειας εσωτερικών πειθαρχικών ερευνών για κάθε περιστατικό που εμπίπτει στην αρμοδιότητά του, προκειμένου να αποφασίσει ανεξάρτητη δική του έρευνα, για την οποία διαθέτει πλέον θεσμικά εργαλεία όπως κλήτευση μαρτύρων, λήψη ένορκων καταθέσεων, παραγγελία πραγματογνωμοσύνης κ.α. ή να παρακολουθήσει την πειθαρχική έρευνα, επιφυλασσόμενος των δικών του ενεργειών, να ζητήσει οποτεδήποτε σχετικά στοιχεία από τις υπηρεσίες και να αποφανθεί με πόρισμα για την πληρότητα του φακέλου της έρευνας πριν ληφθεί απόφαση από τη Διοίκηση. Δεν μπορεί να υπάρξει απόκλιση από το πόρισμα του Εθνικού μηχανισμού παρά μόνον με ειδική και εμπειροστατωμένη αιτιολογία, ελλείψει της οποίας, ο νόμος .4622/2020 προβλέπει ότι ο Συνήγορος μπορεί να παραπέμψει την υπόθεση στον αρμόδιο Υπουργό για τις δικές του ενέργειες ως πειθαρχικού προϊσταμένου.

Από τα 90 πορίσματα που εκδόθηκαν το 2020 για υποθέσεις εντός αρμοδιότητας του Εθνικού Μηχανισμού, 37 έρευνες αναπέμφθηκαν από τον Συνήγορο προς τη Διοίκηση για συμπλήρωση της έρευνας (το 59% από αυτές αφορούν διερεύνηση προσβολής σωματικής ακεραιότητας ή υγείας) και 53 έρευνες κρίθηκαν, ότι δεν χρήζουν

συμπλήρωσης, εκτός γενικών παρατηρήσεων για τη διεξαγωγή ερευνών σε παρόμοιες υποθέσεις. Το γεγονός, ότι σε αυξανόμενο βαθμό οι εσωτερικές έρευνες άρχισαν να ανταποκρίνονται στα εχέγγυα εμπειριστατωμένης έρευνας, αναδεικνύει τη σημασία του θεσμικού διαλόγου του Εθνικού Μηχανισμού με τη Διοίκηση για την αναβάθμιση των πειθαρχικών ερευνών σύμφωνα με τα κριτήρια της νομολογίας των εθνικών δικαστηρίων και του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Δικαιωμάτων του ανθρώπου (ΕΔΔΑ). Η Διοίκηση ανταποκρίθηκε συμπληρώνοντας τα αναπεμφθέντα πορίσματα στις περισσότερες περιπτώσεις. **Ο Συνήγορος παράπεμψε το 2020 στον Υπουργό Προστασίας του Πολίτη 4 περιπτώσεις ανεπαρκώς αιτιολογημένης απόκλισης των υπηρεσιών του από το διατακτικό των πορισμάτων του Εθνικού Μηχανισμού. Η εξέλιξη των υποθέσεων αυτών θα είναι ενδεικτική της διάθεσης ουσιαστικής βελτίωσης των εσωτερικών ερευνών της Διοίκησης για περιστατικά αυθαιρεσίας.**

Σε 7 περιπτώσεις ερευνών της ΕΛΑΣ αναφέρονται κυρώσεις. Ο Εθνικός Μηχανισμός επισημαίνει, ότι η επιβολή ανάλογης με το παράπτωμα πειθαρχικής κύρωσης είναι αυτή που αποκαθιστά τη νομιμότητα στη λειτουργία της υπηρεσίας.

Σε μία περίπτωση το 2020 διαβιβάστηκε στον Συνήγορο καταδικαστική απόφαση του ΕΔΔΑ για πλημμέλειες πειθαρχικής διερεύνησης και ο σχετικός πειθαρχικός φάκελος της Διοίκησης (Κωνσταντινόπουλος κ.α. κατά Ελλάδα, απόφαση ΕΔΔΑ της 22-11-2018 για κακοποίηση από αστυνομικούς κρατουμένων στο Κατάστημα κράτησης Γρεβενών). Ο Συνήγορος ζήτησε την εκ νέου πειθαρχική διερεύνηση της υπόθεσης από την ΕΛΑΣ βάσει των κρίσεων του ΕΔΔΑ.

Από πλευράς θεματικής, οι προσβολές σωματικής ακεραιότητας ή υγείας αντιστοιχούν σταθερά και το 2020 στο μεγαλύτερο ποσοστό των υποθέσεων που υποβλήθηκαν (45%), ενώ αυξήθηκαν οι φερόμενες προσβολές προσωπικής ελευθερίας (25% του συνόλου).

Ο Εθνικός Μηχανισμός παρατηρεί κάποια χαρακτηριστικά ζητήματα για το σύνολο των αναφορών του 2020, ανεξαρτήτως ολοκλήρωσης ή μη της έρευνας, όπως είναι ότι συχνά τα καταγγελλόμενα περιστατικά αυθαιρεσίας αφορούν πρόσωπα που ανήκουν σε ευάλωτες ομάδες, ιδίως άτομα νεαρής ηλικίας ή αλλοδαπούς, ενώ σε λιγότερες, αλλά ενδεικτικές, περιπτώσεις εμφανίζεται το στοιχείο της διάκρισης κατά προσώπων λόγω φυλετικής καταγωγής (Ρομά), λόγω σεξουαλικού προσανατολισμού, χαρακτηριστικών ή ταυτότητας φύλου κ.α. Χαρακτηριστικά ζητήματα καταγράφονται στην έκθεση ως προς τις αναφορές του 2020 και σχετικά με προσαγωγές και την τήρηση των όρων νόμιμης κράτησης σε αστυνομικά τμήματα. Επίσης καταγράφεται το γεγονός ότι οι καταγγελίες για άσκηση βίας κατά τον έλεγχο τήρησης των μέτρων κατά του COVID-19 φέρονται να αφορούν κατά κύριο λόγο αλλοδαπούς, αιτούντες άσυλο και άλλες ευάλωτες ομάδες πληθυσμού.

Ασκώντας παρεμβατικό ρόλο για την αναβάθμιση των πειθαρχικών ερευνών, ο Συνήγορος καταγράφει το 2020 τις συστάσεις που απευθύνει στα αρμόδια όργανα της Διοίκησης με την έναρξη της έρευνας ως προς την εφαρμογή των κριτηρίων εμπειριστατωμένης έρευνας της νομολογίας, σε μια σειρά από υποθέσεις με ευρύ αντικείμενο, όπως το μέτρο της ασκηθείσας βίας κατά τη διάρκεια επεισοδίων, η ρίψη χημικών, οι προσαγωγές ή/και οι συνθήκες τραυματισμού προσώπων. Αναφέρεται επίσης αναλυτικά στην εξέλιξη υποθέσεων ελέγχων και επεισοδίων του Νοεμβρίου και του Δεκεμβρίου 2019, επισημαίνοντας την ύπαρξη κενών και καθυστερήσεων, προκειμένου να τονίσει την ανάγκη διεξοδικής έρευνας από την ΕΛΑΣ και ουσιαστικής συνεργασίας με τον Εθνικό Μηχανισμό, δεδομένης της έκτασης και του επαναλαμβανόμενου χαρακτήρα των καταγγελλόμενων περιστατικών.

Η έκθεση του Εθνικού Μηχανισμού αναλύει σε χωριστή ενότητα, όπως και τα προηγούμενα χρόνια, τα συνήθη διαδικαστικά ζητήματα που εμφανίζουν οι πειθαρχικές

έρευνες της Διοίκησης το 2020, προκειμένου να ευχερής η παρακολούθηση της εξέλιξής τους διαχρονικά. Σημαντική βελτίωση σημειώθηκε ως προς την τυπική απόσταση του διενεργούντος την προκαταρκτική έρευνα από τους εμπλεκόμενους αστυνομικούς, κατόπιν αποδοχής σχετικής πρότασης του Συνηγόρου από τον κανονιστικό νομοθέτη στο τέλος του 2019. Παραμένουν ωστόσο άλλα διαδικαστικά προβλήματα σε κάποιες περιπτώσεις, όπως η παράλειψη διενέργειας τυπικής έρευνας, η παράλειψη ερευνητών ζητημάτων (παράπλευρη κακοποίηση, ρατσιστικό κίνητρο, προσδιορισμός του δράστη κ.α.), η παράλειψη εξέτασης αλλοδαπών κρατουμένων, η μη αναζήτηση τρίτων μαρτύρων πέραν των αστυνομικών, η μη αναζήτηση βαλλιστικών εκθέσεων, φωτογραφικού και βιντεοληπτικού υλικού, η προβληματική αξιολόγηση του αποδεικτικού υλικού (μη τήρηση ίσων αποστάσεων, παράλειψη ερωτήσεων, πανομοιότυπες καταθέσεις, πλημμελής αξιολόγηση ιατρικών ευρημάτων, ελλιπής τεκμηρίωση ως προς κυρώσεις κ.α.), η μη αναστολή της απόφασης έως το πόρισμα του Εθνικού Μηχανισμού, η μη τήρηση της αρχής της αυτοτέλειας της πειθαρχικής δίκης από την ποινική κ.α.

Οι θετικές νομοθετικές εξελίξεις το 2020 με την αποδοχή των προτάσεων του Εθνικού Μηχανισμού για ενίσχυση των θεσμικών του μέσων και της στελέχωσής του (Ν.4662/2020, Ν.4760/2020), αναμένεται να συμπληρωθούν με την εναρμόνιση της νομοθεσίας με τα πρότυπα και τις συστάσεις του Συμβουλίου της Ευρώπης («αρχές της Βενετίας») για την επιλογή των στελεχών του Εθνικού Μηχανισμού από την ίδια την Ανεξάρτητη Αρχή και για περαιτέρω ενίσχυση της λειτουργικής της ανεξαρτησίας.

Οι νομοθετικές προτάσεις των εκθέσεων του Εθνικού Μηχανισμού των δύο τελευταίων ετών για την αποτελεσματικότερη πειθαρχική διερεύνηση των περιστατικών αυθαιρεσίας δεν έχουν υιοθετηθεί στο σύνολό τους. **Ο Συνήγορος στην παρούσα έκθεση επαναφέρει μία από τις πιο σημαντικές μεταξύ αυτών, την πρόταση για εγκατάσταση καμερών και λήψη βιντεοληπτικού υλικού σε όλους τους χώρους αστυνομικής κράτησης και διατήρηση του σχετικού βιντεοληπτικού υλικού επί τρίμηνο.**

Όπως τονίζει ο Συνήγορος του Πολίτη Ανδρέας Ποπτάκης, η ποιοτική αναβάθμιση της διερεύνησης κάθε περιστατικού, με όρους διαφάνειας και αμεροληψίας, έχει καταλυτικό ρόλο στον περιορισμό του φαινομένου της αυθαιρεσίας και στην επαναβεβαίωση της εμπιστοσύνης των πολιτών στην αποστολή των σωμάτων ασφαλείας σε ένα κράτος δικαίου.

Πληροφορίες: 213 1306600

press@synigoros.gr